

АДАПТАЦІЯ ТА ВАЛІДАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ВЕРСІЇ ОПИТУВАЛЬНИКА ВІНЦЕНТА ВАН БРЮГГЕНА «ВИДИ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТРИВОГИ»

Кучина В. В.

Київський Національний Університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0174-7643>

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/30062020/7123

ARTICLE INFO

Received: 23 April 2020

Accepted: 17 June 2020

Published: 30 June 2020

KEYWORDS

existential anxiety,
fear of death,
fear of loneliness,
fear of identification,
fear of meaningless,
guilt.

ABSTRACT

This article presents the results of validation and adaptation of English version of Vincentius van Bruggen's (University of Twente, Netherlands) Existential Concerns Questionnaire (ECQ) in Ukrainian language. Nowadays there is no measurement instrument for classical existential anxiety kinds in Ukrainian language (same in Russian language). The theoretical part of the article describes building of the theoretical models of origin and kinds of existential anxiety from the very beginning and follows the newest world scientific research in the fields of existential philosophy (neuroexistentialism) and existential neuroscience. The English version of questionnaire is built on the theoretical model of 5 factors of existential anxiety (fear of death, meaningless, identification, loneliness and guilt). But Ukrainian variant was shortened for 4 scales (fear of death, meaningless, identification and loneliness). Besides Ukrainian version of questionnaire presented a new theoretical model with two new scales for existential anxiety – objective and subjective existence. The validation and adaptation procedures were done according to all the algorithms for questionnaires statistical analyses – back and forward translation, internal consistency, factor structure, construct and concurrent validity. The questionnaire consists of 22 questions. 251 person took part in experiment. Existential Concerns Questionnaire (ECQ) was validated in Ukrainian language and can be used in scientific research.

Citation: V. V. Kuchyna. (2020) Existential Concerns Questionnaire of Vincentius Van Bruggen Ukrainian Language Validation and Adaptation. *World Science*. 6(58), Vol.3. doi: 10.31435/rsglobal_ws/30062020/7123

Copyright: © 2020 V. V. Kuchyna. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У статті пропонуються результати адаптації української версії англomовного опитувальника В. Ван Брюггена (університет Твенте, Нідерланди) Existential Concerns Questionnaire (ECQ).

На сьогодні в Україні (та серед російськомовних опитувальників також) не існувало інструменту для диференціації базових видів екзистенційної тривоги. Українська версія опитувальника отримала назву «Види екзистенційної тривоги».

У теоретичній частині статті розглянуто природу і особливості екзистенційної тривоги із найдавніших часів до найсучасніших світових досліджень у сфері нейроекзистенціалізму та нейробиології екзистенціалізму, а також зроблено огляд основних англomовних опитувальників екзистенційної тривоги.

Факторна структура англomовної версії опитувальника складається з п'яти шкал: страху смерті, самотності, ідентифікації, сенсу життя та провини. Проте, українська версія була модифікована і скорочена до чотирьох шкал (страху смерті, самотності, ідентифікації та сенсу життя).

Крім цього, в українській версії було запропоновано нову модель видів екзистенційної тривоги, що складалася із двох нових шкал (об'єктивна екзистенція та суб'єктивна екзистенція).

Адаптацію методики здійснено згідно із стандартними алгоритмами роботи з іншомовними психодіагностичними інструментами: перекладено англomовну версію, перевірено внутрішню узгодженість, факторну структуру, конструктну, дискримінантну та конкурентну валідності. У дослідженні взяв участь 251 респондент віком від 18 до 65 років. Опитувальник складається із 22 запитань.

Мета дослідження. Створення опитувальника, який диференціює види екзистенційної тривоги українською мовою.

На сьогоднішній день серед україномовних, а також російськомовних інструментів вимірювання екзистенційної тривоги не існує методики, що диференціює екзистенційні реалії, такі як смерть, самотність, самоідентифікацію, втрату сенсу життя, провину в межах одного або кількох опитувальників.

Відсутність у вітчизняній психодіагностиці спеціальних засобів оцінювання видів екзистенційної тривоги визначає наукову значущість і потребу у адаптації та валідації для україномовної версії опитувальника В. Ван Брюггена, в основі якого лежить розподіл екзистенційної тривоги на п'ять факторів (смерть, самотність, втрата сенсу життя, ідентифікація, провинна) [10; с. 84]. Потреба в адаптації опитувальника виникла в рамках іншого більш широкого дослідження, яке передбачає адаптацію методики для визначення рівня усвідомленості (mindfulness) у подальших дослідженнях у цих сферах.

Дослідженнями у сфері теорії екзистенційної тривоги займалася Н. Гришина. Голландський вчений В. Ван Брюгген досліджував види екзистенційної тривоги та створював опитувальники для їх вимірювання. Ряд вчених із різних країн (К. Холбрук, К. Изума, К. Деблік, К. Фесслер, М. Квірін, А. Локтюшин, А. Арндт та Дж. Кюстерман) у колективних дослідженнях вивчали біологічну природу екзистенційної тривоги за допомогою позитронно-емульсійного сканування та функціонального магнітно-резонансного сканування. Філософи Г. Карузо та О. Фланаган описували теоретичні аспекти походження та соціальних наслідків екзистенційної тривоги. Група вчених Ш. Соломон, Дж. Грінберг, Т. Пишчинські створила відому теоретичну модель подолання екзистенційної тривоги – теорію менеджменту терору. К. Вімс створював опитувальники екзистенційної тривоги.

Завдання статті.

Адаптація та перевірка валідності і надійності відомого в зарубіжній психології опитувальника В. Ван Брюггена Existential Concerns Questionnaire (ECQ).

Постановка завдання:

1) Теоретичний огляд питання видів екзистенційної тривоги з найдавніших часів до філософії сьогодення – нейроекзистенціалізму та нейробиології екзистенційної тривоги.

2) Перевірка опитувальника на внутрішню узгодженість, конструктну, дискримінантну та конкурентну валідності.

3) Дослідження факторної структури опитувальника.

Результати та дискусії.

Базою теоретичної моделі є питання генезису екзистенційної тривоги. Р. Мей [7, с. 218] та І. Ялом [9, с. 130] наголошують на її несвідомому характері, тоді як Г. Саліван, навпаки, стверджував, що усвідомлення екзистенційного потоку нероздільно пов'язане з самоусвідомленням [25, с. 126]. Це означає, що екзистенційна тривога може виникати тільки тоді, коли людина усвідомила смерть, самотність, відсутність сенсу тощо.

Втім, дослідження останнього десятиліття у сфері нейрофізіології мозку підтверджують, що проблеми смерті, моралі, віри у бога та інші екзистенційні переживання не мають відношення до усвідомлених емоційних процесів (К. Холбрук, К. Изума, К. Деблік, К. Фесслер [13], М. Квірін, А. Локтюшин, А. Арндт, Дж. Кюстерман [15, 20, 22]).

Нейрофізіологічний підхід до екзистенціалізму сформував третю хвилю – нейроекзистенціалізм – філософську традицію сучасного натуралізму (Г. Карузо, О. Фланаган) [18, с.189].

У статті розглядатимуться лише види екзистенційної тривоги. Існує кілька основних теоретичних моделей класифікації екзистенційної тривоги за видами, проте консенсусу щодо класифікації немає. Серед них модель П. Тіліха [16, с. 92], І. Ялома, Г. Гласа [27, с. 78] та модель Теорії менеджменту терору (далі ТМТ) Ш. Соломона, Дж. Грінберга, Т. Пишчинські [2, с. 69]. Кожна з моделей описує від трьох до п'яти видів тривоги. Три види (смерть, відсутність

сенсу та провини) описані у всіх моделях. Самотність описується у роботах І. Ялома, Г. Гласа та ТМТ, а страх ідентичності згадується тільки у Г. Гласа та ТМТ (Таблиця 1).

Таблиця 1. Порівняльна таблиця видів екзистенційної тривоги

Теорія Менеджменту Терору (2006)	П. Тілліх (1952)	І. Ялом (1980)	Г. Глас (2003, 2013)
Смерть	Смерть та доля	Смерть	Смерть або небезпека
Відсутність сенсу	Пустота та відсутність сенсу	Відсутність сенсу	Абсурд або відсутність сенсу життя
Провина	Провина та засудження	Свобода	Сумніви та неможливість вибору
Самотність		Самотність	Самотність
Втрата ідентифікації			Втрата структури у відношенні до самого себе

Екзистенційна тривога смерті – це почуття невпевненості у тому, що буде після смерті, чи буде щось, коли закінчиться земне життя, страх невідомого і страх того, що щось невідоме може статися несподівано.

Конструкт екзистенційної тривоги втрати сенсу означає переживання через відсутність значення цінностей у житті.

Екзистенційна тривога ідентифікації – це переживання людиною досвіду пізнання власної індивідуальності та її схожостей та відмінностей із зовнішнім світом.

Екзистенційна тривога самотності пов'язана із смертю та ідентифікацією, але це окремий конструкт, що означає переживання людиною відокремлення від зовнішнього світу.

Екзистенційна провина – переживання того, що внутрішній світ людини міг бути причиною певних подій у зовнішньому світі.

Психометричний інструментарій екзистенційної тривоги налічує понад 70 опитувальників, які загалом стосуються страху смерті. Серед них можна виокремити:

1. Опитувальник Ф. Торна «Екзистенційні студії» (Thorne, 1973) [29, с. 5].
2. Опитувальник Гуд та Гуд «Шкала екзистенційної тривоги» (Good & Good, 1974) [12, с.73].
3. Опитувальник Н. Більські та А. Вестмана «Шкала екзистенційної тривоги» (Bylski & Westman, 1991) [11, с. 1380].
4. «Шкала страху» К. Вольтерса (Walters, «Fear Scale» 2000) [32, с. 1350].
5. «Опитувальник екзистенційної тривоги» Г. Вімса (Weems, Costa, Dehon, & Berman, 2004) [33, с. 400].

Опитувальник В. Ван Брюггена.

Опитувальник голландського вченого із університету Твенте, В. ван Брюггена Existential Concerns Questionnaire (ECQ) [10, с. 70] був створений у результаті адаптації методики К. Вімса (2004 р.) [33, с. 400], яка, своєю чергою, базується на концептуалізації моделі екзистенційної тривоги П. Тілліха [27, с. 59].

Опитувальник базується на виокремленні п'яти екзистенційних проблем: шкал страху смерті (питання №№ 4, 5, 10, 12, 14, 15, 17, 20), втрати сенсу життя (питання №№ 1, 6, 11, 16), ідентичності (питання №№ 2, 8, 13, 18, 22), провини (питання № 7) та самотності (питання №№ 3, 9, 19, 21).

Методику було створено спочатку голландською мовою, а згодом адаптовано англійською самим В. ван Брюггеном. Для адаптації українською мовою була взята англійська версія. Вона містить 22 запитання, що складають п'ять вищезазначених шкал. Кожне з питань оцінюється за п'ятибальною шкалою: 1 бал – «ніколи», 2 бали – «інколи», 3 бали – «рідко», 4 бали – «часто», 5 балів – «завжди».

Результати дослідження. Процедура адаптації та валідації опитувальника була проведена згідно міжнародних вимог для адаптації іншомовних психодіагностичних методик.

Процедура перекладу відбувалася у два етапи (прямий і зворотній переклад) за участю двох фахових перекладачів. Перший перекладач за фахом психолог та філолог, отже він перекладав оригінал з англійської мови, дотримуючись максимальної лексичної відповідності та семантики понять. Другий перекладач за фахом філолог. Він не був знайомий з англійським оригіналом, і переклав на англійську мову із української.

Таким чином було диференційовано синоніми тривоги і обрано відповідні терміни українською мовою, що вживаються у галузі психології. Лінгвістична відповідність української мови була оцінена методом експертного аналізу.

У дослідженні взяла участь 251 особа, серед них 155 жінок та 96 чоловіків, середній вік – 41,5 років. Було здійснено процедуру рандомізації опитаних, яка забезпечила випадковість у соціальних, фінансових, освітніх та вікових характеристиках. Анкети збиралися серед представників сфер приватного бізнесу, торгівлі, підприємництва, державних установ, виробництва та в закладах вищої освіти.

Статистичний аналіз даних було проведено у програмному середовищі R-Studio 3.6.0 (платформа rstudio.cloud) та SPSS 23.

Статистичний аналіз отриманих даних. Результати описової статистики аналізу частотного розподілу показують нижчий за середній рівень екзистенційної тривоги у вибірці – середній бал нижчий від половини ($m=2.41$ балів). Наприклад, найвищу тривогу можна спостерігати у шкалі сенсу життя – 9.6% вибірки ($m=3.07$ балів), а найнижчі бали отримує шкала самотності із питанням про тривогу самотності у момент смерті і необхідністю все відпустити – 61.4% ($m=1.79$ балів) (Таблиця 2).

Таблиця 2. Описові статистики опитувальника В. Ван Брюггена

Mean	51,25
Медіана	50
Sd	14,109
Асиметрія	.349
Екссес	-.152

Спостерігаючи радикалізацію у шкалі страху смерті, можна припустити, що вона менш чутлива до низьких значень. Це говорить про те, що у майбутніх версіях потрібно зробити її менш радикальною, спростивши зміст запитання.

Варто звернути увагу на питання №6 «Мене хвилює сенс життя» (Рис. 1.1), що може натякати на формування бімодальної тенденції. Відповіді на це питання розподіляють вибірку на дві майже однакові групи, респонденти яких дали протилежні відповіді: «інколи» та «часто».

Але більшості все ж таки не притаманно хвилюватися за сенс життя (мода = 2, медіана = 3.00), отже це свідчить про те, що семантику питання треба переробити, щоб диференціювати частину вибірки, які відповідали «часто».

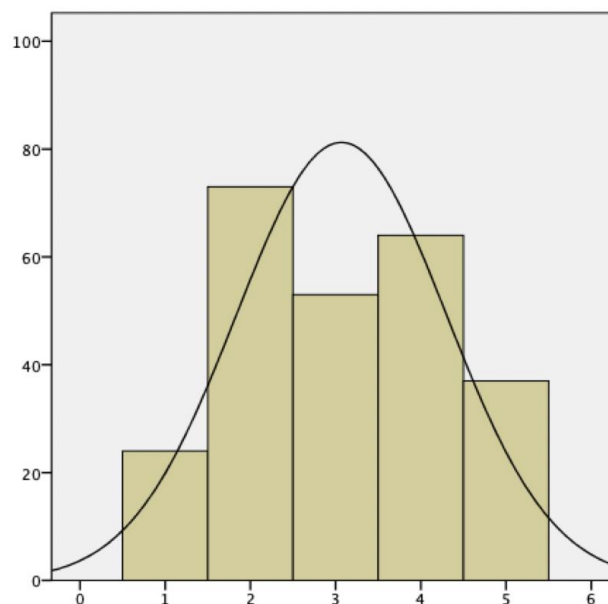

Рис. 1.1. Питання №6 «Мене хвилює сенс життя»

Шкала страху смерті налічує вісім питань, що стосуються екзистенційної тривоги у передчутті несподіваного закінчення життя у будь-який момент, страху вразливості тіла та неповноцінності життя.

Тривога, що життя проходить, займає найменший відсоток вибірки (10.4%) із шкали (Рис. 1.2). Тут відбувається майже рівномірний розподіл на дві групи: одна половина опитаних майже не відчуває тривоги, обираючи «ніколи» та «рідко», друга половина оцінює рівень тривоги швидкоплинності життя як високий, обираючи відповіді «часто» та «завжди». Середина графіка із відповіддю «інколи» обирається менше.

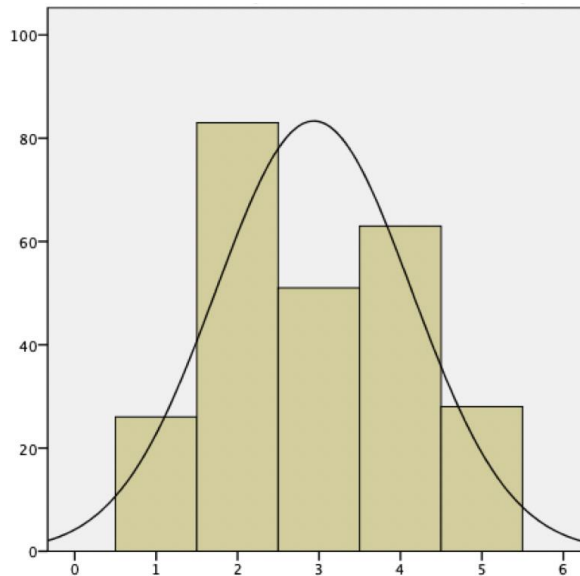

Рис. 1.2. Питання №10 «Мене тривожить те, що життя проходить»

Гістограма загального розподілу значень демонструє прояви практично всього діапазону значень рівня екзистенційної тривоги у вибірковій сукупності. (Рис. 1.3)

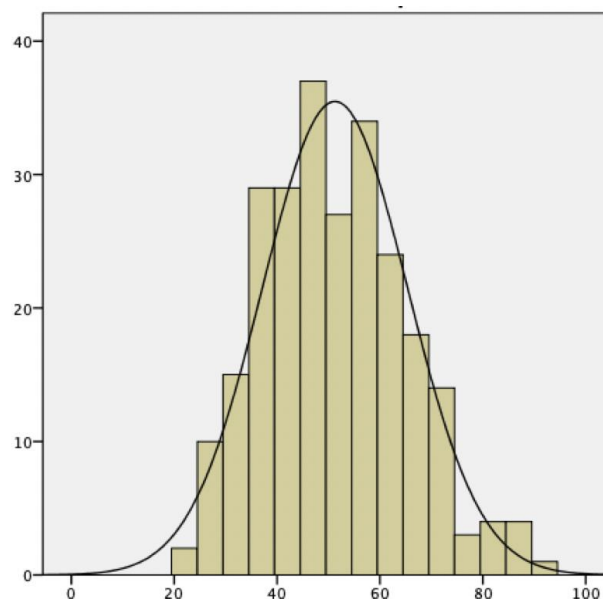

Рис. 1.3. Загальний розподіл значень методики В. Ван Брюггена

Міжшкалові кореляції всередині опитувальника В. ван Брюггена показують сильний позитивний зв'язок (Таблиця 3). Поняття самотності виступає ключовим і формує найсильніший позитивний зв'язок із усіма іншими факторами. Спочатку самотність дуже сильно корелює із ідентифікацією (0.709), потім зі смертю (0.618), сенсом (0.593) і найменше – з провинною (0.309).

Аналізуючи мультиколінеарний зв'язок між шкалами самотності та ідентифікації на рівні 0.709, варто зазначити, що значення понять із таким сильним рівнем кореляції знаходиться на межі тотожності і це може стати причиною необхідності злиття їх у один фактор.

Проте, обґрунтовуючи питання, чому варто залишити фактори роздільно, варто зазначити, що семантично самотність і ідентифікація різні речі. Самотність є більш загальним

поняттям, наявність усвідомлення якого свідчить про початок формування ідентифікації особистості. Іншими словами самотність це семантичне ядро, а ідентифікація – перший рівень похідного поняття від неї.

Таблиця 3. Показники кореляції між шкалами опитувальника В. Ван Брюггена

	Провина	Ідентифікація	Самотність	Смерть	Сенс
Провина	1.000	0.254	0.309	0.257	0.300
Ідентифікація	0.254	1.000	0.709	0.627	0.654
Самотність	0.309	0.709	1.000	0.618	0.593
Смерть	0.257	0.627	0.618	1.000	0.574
Сенс	0.300	0.654	0.593	0.574	1.000

α Кронбаха 0.801**

Аналіз показників надійності. При аналізі внутрішньої узгодженості методики В. Ван Брюггена було застосовано коефіцієнти α Кронбаха та λ 6 Гутмана. Показники внутрішньої узгодженості є достатніми лише для шкали страху смерті, тоді як інші чотири шкали показали невисокий рівень внутрішньої узгодженості. Отримані дані свідчать про необхідність другого етапу адаптації. (Таблиця 4).

Таблиця 4. Показники внутрішньої узгодженості методики В. Ван Брюггена

Шкала	α Кронбаха	λ 6 Гутмана
Страх смерті	0.792**	0.79
Страх ідентифікації	0.663**	0.66
Страх самотності	0.633**	0.63
Страх втрати сенсу	0.528**	0.53

** . Значущість достовірна на рівні 0.000

Дослідження факторної структури.

Факторний аналіз опитувальника В. Ван Брюггена було проведено за допомогою програмного середовища SPSS 23 – експлораторний метод та R-Studio 3.6.0 (платформа rstudio.cloud) – конфірмаційний метод.

Загалом було перевірено вісім варіантів моделей та їх модифікацій. У статті запропоновано п'ять із них, що відповідають достатнім та необхідним психометричним вимогам валідності: надійність, узгодженість, можливість теоретичної конструктивної концептуалізації. В межах процедури конфірмаційного факторного аналізу було виявлено емпіричну модель з п'яти факторів, та вказівку про існування двофакторної моделі.

Для всіх моделей було враховано показники індексу порівняльної підгонки моделі (CFI), середньоквадратичної похибки апроксимації (RMSEA), індекс Такер-Льюїса (TLI), стандартизоване середньоквадратичне відхилення (SRMR) та Хі-квадрат (Chi-square), що наведені у Таблиці 5.

Таблиця 5. Показники відповідності конфірмаційних даних із початковими

	P-value (Chi-square)	RMSEA	CFI	TLI	SRMR
Модель №1 В. Ван Брюггена (5 факторів)	0.001	0.037	0.984	0.981	0.067
Модель №2 (модифікована)	0.000	0.039	0.982	0.980	0.068
Модель №3 (доповнена шкалою)	0.000	0.040	0.982	0.979	0.068
Модель №4 (експлораторного аналізу)	0.006	0.033	0.986	0.985	0.066
Модель №5 (двофакторна)	0.024	0.029	0.990	0.989	0.065

Модель №1. Для перевірки факторної структури оригінальної англійської моделі В. Ван Брюггена на п'ять факторів було використано інструменти експлораторного та конфірмаційного факторного аналізу.

В результаті експлораторного аналізу п'ять факторів В. Ван Брюггена не було відтворено. Отримані показники експлораторного факторного аналізу показали розподіл питань по факторам після обернення методом обліміна із поясненою дисперсією (56,6):

- фактор «Страх смерті» – питання №№4, 5, 10, 12, 14, 15, 17, 20;
- фактор «Страх втрати сенсу» – питання №№1, 6, 11, 16;
- фактор «Страх самотності» – питання №№3, 9, 19, 21;
- фактор «Страх ідентифікації» – питання №№2, 8, 13, 18, 22;
- фактор «Провина» – питання №7.

Модель №2. Була першою версією модифікації оригінальної моделі, запропонованої під час обробки даних конфірматорним методом [34, с. 109]. Кількість факторів була скорочена до чотирьох та змінені шкали для двох питань. Оскільки у оригінальній моделі тільки одне питання №7 належало до фактору «Провина», його було додано до фактору «Сенс». Також питання №15 було перенесене із фактору «Страх смерті» до фактору «Страх втрати сенсу». Розподіл питань виглядає таким чином:

- фактор «Страх смерті» – питання №№4, 5, 10, 12, 14, 17, 20;
- фактор «Страх втрати сенсу» – питання №1, 6, 11, 16, 2, 7;
- фактор «Страх самотності» – питання №№3, 9, 19, 21, 15;
- фактор «Страх ідентифікації» – питання №№8, 13, 18, 22.

Модель №3. У третій моделі було виокремлено новий фактор «Страх втрати зв'язку», який склали питання №№3, 8, 9 та 13. Отже, у подальших апробаціях результатів опитувальника потенційно можна буде доповнювати дослідження екзистенційних переживань обчисливши ще один параметр. Фактор «Страх втрати зв'язку» може являти собою один із видів переживання страху ізоляції через неспроможність (наприклад, фізіологічну) підтримувати контакт із навколишнім світом. Розподіл питань у цій моделі:

- фактор «Страх смерті» – питання №№4, 5, 10, 12, 14, 17, 20;
- фактор «Страх втрати сенсу» – питання №№1, 2, 6, 7, 11, 16;
- фактор «Страх ідентифікації» – питання №№18, 22;
- фактор «Страх втрати зв'язку» – питання №№3, 8, 9, 13;
- фактор «Страх самотності» – питання №№9, 19, 21, 15.

Модель №4. Четверта модель опитувальника була виявлена за допомогою експлораторного методу факторного аналізу. У ній було виділено чотири фактори:

- 1 фактор – питання №№19, 22, 8, 3, 12, 17, 8, 6, 20;
- 2 фактор – питання №№14, 15, 10, 5, 9;
- 3 фактор – питання №№4, 2, 1;
- 4 фактор – питання №№7, 18, 16, 11, 21.

Модель №5. Була редукована до двох факторів відповідно векторам екзистенційної спрямованості: «Я – Світ» або «Світ – Я».

Теоретична модель виходить із онтологічних засад філософії про первинність буття чи матерії (першопричини суб'єктивної чи об'єктивної).

Було допущено, що екзистенційні переживання (свідомі чи ні) виникають через світоглядний дуалізм першопричини спостерігача або того, що спостерігається.

Екзистенційний дуалізм полягає у розмежуванні спостерігача і світу довкола нього, тож відповідно формується два вектори каузальності:

- я створюю світ своїм суб'єктивним уявленням про нього;
- світ існує об'єктивно та створює мене.

За цим принципом виділено два фактори для розподілу питань опитувальника:

- фактор «Суб'єктивна екзистенція» – питання №№1, 5, 6, 7, 13, 16, 19, 22;
- фактор «Об'єктивна екзистенція» – питання №№2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 17, 18, 20, 21.

Обидві шкали показали високий рівень внутрішньої узгодженості:

- «суб'єктивна екзистенція» – 0.705 (α Кронбаха);
- «об'єктивна екзистенція» – 0.851 (α Кронбаха).

Конкурентна валідність шкал показала значущі міжтестові кореляції на рівнях до 0.507**, показані у Таблиці 6.

Таблиця 6. Міжшкалові кореляції конкурентної валідності для Моделі №5

		Кореляція Пірсона
Об'єктивна екзистенція	Спілбергер	0.332*
Суб'єктивна екзистенція	Спілбергер	0.188
Об'єктивна екзистенція	Самодистанціювання (Ленгле)	0.217
Суб'єктивна екзистенція	Самодистанціювання (Ленгле)	0.199*
Об'єктивна екзистенція	Самотрансценденція (Ленгле)	0.460**
Об'єктивна екзистенція	Свобода (Ленгле)	0.408**
Суб'єктивна екзистенція	Відповідальність (Ленгле)	0.349*
Об'єктивна екзистенція	Відповідальність (Ленгле)	0.507**
Суб'єктивна екзистенція	Особистість (Ленгле)	0.317*
Об'єктивна екзистенція	Особистість (Ленгле)	0.402*
Суб'єктивна екзистенція	Екзистенція (Ленгле)	0.324*
Об'єктивна екзистенція	Екзистенція (Ленгле)	0.489**

* - значущість на рівні 0,05; ** - значущість на рівні 0,01

Спираючись на конфірмаційні статистичні дані показників модифікації моделі було прийнято рішення виключити питання №14 - «Я хвилююсь, що зі мною може статися щось страшне абсолютно несподівано». Це рішення було перевірене експлораторним методом із застосуванням варімакс та обмеженням налаштувань до двох факторів, результати розподілу у такому випадку описували 40% дисперсії та результатами перевірки шкал на внутрішню узгодженість та конкурентну валідність.

Отже, аргументуючи рішення виключити питання №14 із моделі №5 опитувальника видів екзистенційної тривоги, варто зазначити, що, по-перше, показники внутрішньої узгодженості покращилися. Наприклад, у оригінальній версії показники α Кронбаха були надійними тільки для шкали страху смерті (0.792), для інших шкал (страху втрати сенсу, страху самотності, ідентифікації та провини) вони були ненадійними. Натомість, α Кронбаха моделі №5 із двох шкал продемонстрував кращі результати (0.851 та 0.705).

По-друге, така модифікація моделі була запропонована під час аналізу даних у програмному середовищі R-Studio 3.6.0 (платформа rstudio.cloud), пакет lavaan, говорячи про те, що ці питання мали високу мультиколінійність.

По-третє, вірогідно, що конструктивна валідність питання №14 стосується тільки ситуативної тривоги щодо несподіваного, а не екзистенційної тривоги, яку можна було б інтерпретувати як страх смерті. Однак розподіл, що давали питання, був нормальний на рівні №14 – 2.36 бали та №15 – 2.39 бали.

Конкурентна валідність.

Серед адаптованих російською мовою версій опитувальників екзистенційної тривоги для проведення статистичного аналізу конкурентної валідності тесту «Existential Concerns Questionnaire (ECQ)», було взято релевантну психодіагностичну методику А. Ленгле «Шкала екзистенції». Для диференціювання інших видів тривоги із екзистенційною було використано «Методику суб'єктивної оцінки особистісної тривожності» Ч. Спілбергера і Ю. Ханіна.

Таблиця 7. Міжтестові кореляції

Брюгген	Ленгле та Спілбергер	Кореляція Пірсона
Загальна тривога	Загальна тривога	0.816**
Загальна тривога	Особистісна тривожність (Спілбергера)	0.642**
Страх смерті	Самотрансценденція	0.724**
Страх самотності	Самодистанціювання	0.572**
Страх ідентифікації	Свобода	0.664**
Страх втрати сенсу	Відповідальність	0.692**
Страх втрати сенсу	Самотрансценденція	0.625**
Страх ідентифікації	Person	0.739**
Страх втрати сенсу	Екзистенційність	0.684**
Загальна тривога	Екзистенційність	0.758**

Значущість ($p < 0,001$)

Для визначення конкурентної валідності було зібрано 39 анкет. Порівняння міжтестових кореляцій здійснювалося різними способами групування вибірки. Так, найбільш потужний зв'язок виявлено між поняттями загальної тривоги у В. Ван Брюггена та А. Ленгле (0.816). Загальна тривога В. Ван Брюггена та екзистенційність А. Ленгле (0.758), страх ідентифікації В. Ван Брюггена та показник person А. Ленгле (0.739). Загальна тривога В. Ван Брюггена та особистісна тривожність Ч. Спілбергера (0.642).

Перспективи подальших досліджень. У подальших дослідженнях можливе проведення другого етапу адаптації опитувальника із корекцією шкал самотності, ідентифікації, сенсу та провини з метою отримання більш надійних показників внутрішньої узгодженості для кожної з них та отримання надійнішого інструменту для вимірювання диференційованих видів екзистенційної тривоги.

Проведення даного дослідження відбувається у рамках іншого ширшого дослідження, що передбачає адаптацію опитувальника з усвідомленості (mindfulness) та використання цих та інших інструментів у подальших дослідженнях.

Висновки. Отже, «Види екзистенційної тривоги» – українська версія англomовного опитувальника В. Ван Брюггена Existential Concerns Questionnaire (ECQ) пройшла успішну адаптацію та валідацію, і може бути рекомендованою для використання у наукових цілях. Усі поставлені завдання для адаптації опитувальника було виконано – зроблено теоретичний аналіз, досліджено дискримінантну, конкурентну валідність, внутрішню узгодженість та факторну структуру.

Участь автора: концепція і дизайн дослідження, збір, обробка матеріалів і написання тексту – Кучина В.В.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лэнгле, А. (2008). Person. Экзистенциально-аналитическая теория личности.
2. Лэнгле, А. (2019). Воплощенная экзистенция. Развитие, применение и концепты экзистенциального анализа. Материалы для психотерапии, консультирования и коучинга/Лэнгле А.; пер. с англ. Харьков: Гуманитарный Центр.
3. Бурлачук, Л. Ф. Б91 Психодиагностика: Учебник для вузов.—СПб.: Питер, 2006.—351 с: ил.— (Серия «Учебник нового века»). ISBN 5-94723-045-3.
4. Гришина, Н. В. (2016). Психологическое благополучие в экзистенциальном понимании: эмпирические особенности. *Психологические исследования: электронный научный журнал*, 9(48), 10-10.
5. Эллиенбергер, Г. (2001). Клиническое введение в психиатрическую феноменологию и экзистенциальный анализ. *Экзистенциальная психология. Экзистенция. М.: Апрель-Пресс, ЭКСМО-Пресс*, 201-236.
6. Кучина В. В. (2019). Метакогнітивна терапія екзистенційної тривоги. *Український психолого-педагогічний науковий збірник №6. Львівська педагогічна спільнота*, 22-27.
7. Мэй, Р. (2001). Экзистенциальные основы психотерапии. *Экзистенциальная психология. Экзистенция [Пер. с англ. М. Занадворова, Ю. Овчинниковой].—М.: Апрель Пресс, Изд во ЭКСМО—Пресс*, 59.
8. Мей, Р. (2001). Смысл тревоги. М.: Независимая фирма «Класс».
9. Yalom, I. D. (2020). *Existential psychotherapy*. Hachette UK.
10. van Bruggen, V., ten Klooster, P., Westerhof, G., Vos, J., de Kleine, E., Bohlmeijer, E., & Glas, G. (2017). The Existential Concerns Questionnaire (ECQ)—development and initial validation of a new existential anxiety scale in a nonclinical and clinical sample. *Journal of clinical psychology*, 73(12), 1692-1703.
11. Bylski, N. C., & Westman, A. S. (1991). Relationships among defense style, existential anxiety, and religiosity. *Psychological reports*, 68(3_suppl), 1389-1390.
12. Good, L. R., & Good, K. C. (1974). A preliminary measure of existential anxiety. *Psychological Reports*, 34(1), 72-74.
13. Holbrook, C., Izuma, K., Deblieck, C., Fessler, D. M., & Iacoboni, M. (2016). Neuromodulation of group prejudice and religious belief. *Social cognitive and affective neuroscience*, 11(3), 387-394.
14. Cooper, M. (2016). *Existential therapies*. Sage.
15. Quirin, M., Loktyushin, A., Arndt, J., Küstermann, E., Lo, Y. Y., Kuhl, J., & Eggert, L. (2012). Existential neuroscience: a functional magnetic resonance imaging investigation of neural responses to reminders of one's mortality. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 7(2), 193-198.
16. Glas, G. (2001). *Angst: beleving, structuur, macht*. Amsterdam: Boom.
17. Greenberg, J., Koole, S. L., & Pyszczynski, T. A. (Eds.). (2004). *Handbook of experimental existential psychology*. Guilford Press.
18. Caruso, G., & Flanagan, O. (Eds.). (2017). *Neuroexistentialism: Meaning, morals, and purpose in the age of neuroscience*. Oxford University Press.
19. Iverach, L., Menzies, R. G., & Menzies, R. E. (2014). Death anxiety and its role in psychopathology: Reviewing the status of a transdiagnostic construct. *Clinical psychology review*, 34(7), 580-593.

20. Teper, R., & Inzlicht, M. (2013). Meditation, mindfulness and executive control: the importance of emotional acceptance and brain-based performance monitoring. *Social cognitive and affective neuroscience*, 8(1), 85-92.
21. Yip, F. C. W. (2010). *Capitalism as Religion? A Study of Paul Tillich's Interpretation of Modernity* (No. 59). Harvard University Press.
22. Phan, K. L., Wager, T., Taylor, S. F., & Liberzon, I. (2002). Functional neuroanatomy of emotion: a meta-analysis of emotion activation studies in PET and fMRI. *Neuroimage*, 16(2), 331-348.
23. Schimel, J., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Waxmonsky, J., & Arndt, J. (1999). Stereotypes and terror management: Evidence that mortality salience enhances stereotypic thinking and preferences. *Journal of personality and social psychology*, 77(5), 905.
24. Schindler, S., Greenberg, J., & Pfattheicher, S. (2018). An existential perspective on the psychological function of shamans. *Behavioral and Brain Sciences*, 41.
25. Sullivan, H. S. (Ed.). (2013). *The interpersonal theory of psychiatry*. Routledge.
26. Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2015). *The worm at the core: On the role of death in life*. Random House.
27. Bolea, Ș. (2015). The Courage To Be Anxious. Paul Tillich's Existential Interpretation of Anxiety. *The Journal of Education, Culture, and Society*, (1), 20-25.
28. Thorne, F. C. (1970). Diagnostic classification and nomenclature for existential state reactions. *Journal of clinical psychology*, 26(S30), 1-18.
29. Thorne, F. C. (1973). The existential study: a measure of existential status. *Journal of clinical psychology*.
30. Thauberger, P. C., Cleland, J. F., & Nicholson, L. (1982). Existential measurement: A factor analytic study of some current psychometric instruments. *Journal of Research in Personality*, 16(2), 165-178.
31. Vos, J., Craig, M., & Cooper, M. (2015). Existential therapies: A meta-analysis of their effects on psychological outcomes. *Journal of consulting and clinical psychology*, 83(1), 115.
32. Walters, G. D. (2001). State-trait anxiety and existential fear: an empirical analysis. *Personality and individual differences*, 30(8), 1345-1352.
33. Weems, C. F., Costa, N. M., Dehon, C., & Berman, S. L. (2004). Paul Tillich's theory of existential anxiety: A preliminary conceptual and empirical examination. *Anxiety, Stress & Coping*, 17(4), 383-399.
34. Zulkurnain N.N., & Khairushalimi, F.I., Ahmad, S., (2016). Assessing the Fitness of a Measurement Model Using Confirmatory Factor Analysis (CFA).

ДОДАТОК №1

Опитувальник «ВИДИ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ТРИВОГИ» – українська версія, адаптована від англомовного опитувальника В. Ван Брюггена (Нідерланди).

Варіанти відповідей на запитання: ніколи, рідко, інколи, часто, завжди.

1. Коли я починаю розмірковувати про сенс життя, то стаю тривожним.
2. Мене лякає усвідомлення того, яке різноманіття вибору пропонує життя.
3. Мене хвилює те, що я не належу цьому світові, немовби я не почувуюся тут як вдома.
4. Існування вбачається мені загрозливим, неначе у будь-який момент зі мною може статися щось жахливе.
5. Мене лякає думка, що у якийсь момент я помру.
6. Мене хвилює сенс життя.
7. Я намагаюся забути про те, що всі мої рішення мають наслідки.
8. Я тривожуся через те, що втрачаю зв'язок із самим собою.
9. Я борюся із почуттям того, що врешті решт залишуся сам на сам у житті.
10. Мене тривожить те, що життя проходить.
11. Щойно питання про сенс життя виникає у мене в голові, я намагаюся швидше подумати про щось інше.
12. Я хвилююсь, що не живу таким життям, яким би міг жити.
13. Усвідомлення того, що інші люди ніколи не пізнають усієї моєї глибини лякає мене.
14. Я хвилююсь, що зі мною може статися щось страшне абсолютно несподівано.
15. Я намагаюся відштовхнути від себе думки про те, що життя може скінчитися.
16. Мене лякає, що речі, які раніше здавалися важливими, зараз втратили сенс.
17. Я боюся, що не беру від життя все, що у ньому є.
18. Я намагаюся уникати питання хто я є насправді.
19. У мене є тривожне відчуття того, що між мною та іншими людьми прірва.
20. Я відчуваю тривогу усвідомлюючи, наскільки моє тіло вразливе до життєвих негараздів.
21. Я хвилююсь, що у момент смерті мені доведеться все відпустити.
22. Я боюся, що ніколи не пізнаю своєї власної глибини.